

Artur Jazdon

Jerzy Młodziejowski - w 15 lecie śmierci

Biblioteka 4 (13), 119-123

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JERZY MŁODZIEJOWSKI - W 15 LECIE ŚMIERCI

W tym roku mija 15 rocznica śmierci Jerzego Młodziejowskiego, jednej z najbarwniejszych postaci powojennego Poznania, dzisiaj chyba niesłusznie zapomnianej¹. Kim był? Kompozytorem? Geografem? Pisarzem? Dyrygentem? Publicystą? Co było pasją a co zawodem? Kiedy pisał swoje książki poświęcone Tatom był geografem. Kiedy czyta się jego pamiętniki widzi się przede wszystkim muzyka. Należał do tych wybrańców losu, którym życie pozwala na bycie sobą w każdej chwili. Nie musiał wybierać. Wszystko go zawsze interesowało i wiązało z muzyką i górami. Im poświęcił swoje długie i pracowite życie.

Jerzy Młodziejowski urodził się 2.02.1909 roku w Łuhinkach na Wołyniu. Był pierworodnym synem Ludwika i Bronisławy Wojciechowskiej. Urodził się w rodzinie ziemiańskiej o szerokich zainteresowaniach artystycznych. Matka była aktorką, podobnie siostra ojca - Nuna Młodziejowska-Szczurkiewicz². Matką chrzestną Jerzego była wybitna aktorka dramatyczna - Stanisława Wysocka³. Tak jak to było w zwyczaju w ziemiańskich rodzinach pierwsze nauki pobierał w domu rodzinnym. Pierwszym nauczycielem muzyki była babka Walentyna Młodziejowska, uczennica Karola Tausiga⁴. Dorastał w dostatnim domu, otoczony troskliwą opieką babek, licznych ciotek i wybitnych gości. Kiedy w 1913 wybudowano koło domu scenę teatralną wraz z widownią, w Łuhinkach bywali m.in.: St.Jaracz, St.Lohmann, K.Junowska-Stępowski, S.Wysocka, A.Zelwerowicz, nie licząc artystów związanych z prowadzonym przez Szczurkiewiczów teatrem. W kwietniu 1917 po zdaniu egzaminów został przyjęty do Gimnazjum w Kijowie. Z powodu zamieszek rewolucyjnych w październiku 1917 rodzina wyjechała do Polski. W domu pozostał chory ojciec, który niebawem zmarł. Początkowo rodzina mieszkała w Warszawie. W grudniu 1918 Bronisława Młodziejowska została zaangażowana przez Szczurkiewiczów do Teatru Polskiego w Poznaniu. 22 grudnia przyjechali do miasta. 27 grudnia cała rodzina poszła na tradycyjne, przygotowane siłami całego zespołu, popołudniowe przedstawienie „Betelem” Lucjana Rydla. W trakcie, rozległy się strzały.

Wiosną 1919 Jerzy rozpoczął naukę gry skrzypcowej u Edwina Jahnkego⁵, a w kwietniu został przyjęty do Gimnazjum Marii Magdaleny. Było to liceum klasyczne, gdzie dużą wagę przywiązywano do nauki łaciny, greki i francuskiego. Pobyt w renomowanej szkole rozbudził w młodym Jerzym zainteresowanie naukami przyrodniczymi. Nie zapomniał o muzyce, grał w orkiestrze i śpiewał w chórze szkolnym. W 1923 roku Bronisława Młodziejowska wyszła powtórnie za mąż za Witolda

¹ Świadczą o tym - kuriozalne czasami - wyniki wyborów na Wielkopolanina wieku czy stulecia, jakimi zabawiła nas prasa poznańska pod koniec ub. roku.

² Nuna Młodziejowska-Szczurkiewiczowa (1888-1958) aktorka, reżyser, dyrektorka teatru. Od 1912 w Poznaniu, wraz z mężem B.Szczurkiewiczem kierowała Teatrem Polskim. Działała w Poznaniu do 1933. W 1945 ponownie wróciła do Poznania i do 1954 występowała na scenie.

³ Stanisława Wysocka (1877-1941) aktorka, reżyser, dyrektor teatrów, pedagog.

⁴ Karol Tausig (1841-1871) pianista, uczeń F.Liszt.

⁵ Edwin Jahnke (1858-1933) skrzypek, pedagog, działacz muzyczny. Jedna z najwybitniejszych postaci muzycznego Poznania. Ojciec Zdzisława Jahnkego.

Noskowskiego⁶, wybitnego publicystę, krytyka teatralnego i muzycznego. Ojczym wywarł wielki wpływ na artystyczne upodobania Jerzego. Latem tego roku Młodziejowski wyjechał po raz pierwszy w Tatry. Jesienią zaczął pobierać prywatne lekcje geografii i geologii u prof. K.Steckiego⁷. W 1923 odbył debiutancką wyprawę geologiczną z prof. E.Passendorferem⁸, z której przywiózł pierwsze okazy geologiczne. W 1927 - po zdaniu matury - zapisał się na Wydział Nauk o Ziemi - geografii. Rozpoczął wówczas badania nad „Morfologią szczytów tatrzańskich”. W 1927 wygłosił swoją pierwszą pogadankę radiową. W 1928 dostał swój pierwszy aparat fotograficzny i zainteresował się fotografią. Ta nowa pasja zaowocowała kilkanaście lat później książkami poświęconymi Tatom. W 1929 rozpoczął trwającą przeszło 50 lat współpracę z chórem Echo i utworzył kwartet smyczkowy będący zaczątkiem Poznańskiego Kwartetu Smyczkowego. W 1932 obronił pracę magisterską na temat: „Morfologii grzbietowej Tatr Polskich”. Następnie odbył roczną służbę wojskową. W 1932/33 skomponował pierwszy duży utwór *Kantatę* do tekstu T.Olaska. W latach 1933/34 pracował w Wojskowym Instytucie Geograficznym a od września 1934 - w prywatnym Gimnazjum ks. Czesława Piotrowskiego⁹, grając jednocześnie w miejskiej orkiestrze Symfonicznej. W 1933 zredagował krótką książeczkę o Mieczysławie Karłowiczu z tekstem A.Chybińskiego. W 1935 ożenił się z pianistką Lucją Nowak i w tym samym roku uzyskał tytuł doktora na podstawie rozprawy „Morfologia glacialna Siwych Sądów w Dolinie Kościeliskiej w Tatrach”. Jako pianista występował w założonym przez Ludwika Pugeta¹⁰ kabarecie „Różowa kukułka” i pisał muzykę do tekstów Artura Marii Swinarskiego¹¹. Zupełnie osobne miejsce zajmował w życiu Młodziejowskiego teatr. Z racji powiązań rodzinnych znał wszystkich aktorów, pisarzy, reżyserów i scenografów, spotykali się co dwa tygodnie na herbatkach urządzanych przez Br.Noskowską. W 1937 został zaproszony do współpracy przy realizacji *Hamasi* Karola Szymanowskiego w Operze Poznańskiej. Zygmunt Latoszewski¹² uczynił go odpowiedzialnym za wszystkie górskie realia. Premiera była jednym z najważniejszych wydarzeń kulturalnych przedwojennego Poznania. W sierpniu 1939 został zmobilizowany. Wtedy też ostatni raz widział się z bratem Bronisławem, który kilkanaście miesięcy później został zamordowany w Starobielsku. Jerzy Młodziejowski, jako oficer uczestniczył w bitwie nad Bzurą i w obronie Warszawy. Po upadku stolicy dostał się do niewoli. Początkowo przebywał w Nienburgu, gdzie skomponował znane *Requiem Nienburskie*. Następnie przebywał w Spittalu i Woldenbergu. W obozie było prawie 600 osób. Nie można się dziwić, że życie towarzyskie, kulturalne, naukowe zakwitło z niespotykaną siłą. Znany architekt J.Hryniewiecki prowadził wykłady o sztuce Włoch, egiptolog K.Michałowski uczył języka arabskiego. Młodziejowski czynnie uczestniczył w życiu obozowym prowadząc zespoły muzyczne i wykłady

⁶ Witold Noskowski (1873-1939), dziennikarz, krytyk teatralny i muzyczny. Współzałożyciel „Zielonego Balonika”, autor muzyki do większości jego programów. W 1921 zamieszkał w Poznaniu. Początkowo był dziennikarzem „Dziennika Poznańskiego” a od 1925 – „Kuniera Poznańskiego”. Zamordowany w Forcie VII.

⁷ Konstanty Manan Stecki (1885-1978), botanik, profesor Uniwersytetu i Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu.

⁸ Edward Passendorfer (1894-1984). Geolog, profesor uniwersytetu w Poznaniu 1930-34, Wilnie 1936-1939, Toruniu 1945-52, od 1952 w Warszawie, członek PAN. Badacz budowy geologicznej Polski, szczególnie Tatr.

⁹ Czesław Piotrowski (1891-1963), ksiądz, pedagog, wydawca. W 1920 założył w Poznaniu prywatną szkołę przygotowawczą, którą kilka lat później przekształcił we wzorcowe, dobrze wyposażone Gimnazjum A.Mickiewicza.

¹⁰ Ludwik Puget (1877-1942), rzeźbiarz, malarz, historyk sztuki.

¹¹ Artur Maria Swinarski (1900-1965), dramaturg, poeta, tłumacz, plastyk związany ze środowiskiem poznańskiego Zdroju. Animator poznańskiego życia kulturalnego zwłaszcza kabaretów „Zdziebko” (1928), „Różowej Kukułki” (1931), „Klubu Szyderców pod Kaktusem” (1930-31). Od 1934 w Krakowie.

¹² Zygmunt Latoszewski (1902-1995), dyrygent, muzykolog, pedagog. Absolwent Konserwatorium i muzykologii UP. Dyrektor Teatru Wielkiego w Poznaniu w latach 1933-39 i 1946-48. Profesor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Poznaniu, Warszawie i Łodzi.

z geografii i historii muzyki. Szczególne miejsce wśród nich zajmowały „Audycje Dobrej Muzyki”¹³. Odbływały się zawsze w sobotę, zaraz po apelu popołudniowym. Zrealizowano ponad 80 audycji. Przedstawił w ich trakcie ponad 400 utworów wykonanych na żywo przez kolegów muzyków. W repertuarze znalazły się utwory od średniowiecza do Karola Szymanowskiego. Słuchacze bardzo żywo reagowali na gawędy komentatora, choć niektórzy, znajdujący się za drutami muzykologów kręcili nosem na opowiadanie o „topografii” Wełtawy. Właśnie w obozie zrodziła się pasja komentatora, prelegenta. Po wyzwoleniu - 30 stycznia 1945 - po krótkim pobycie w Krakowie wrócił Młodziejowski do Poznania. 15 czerwca 1945 wziął ślub z Ewą Schechtel. W latach 1945-48 był asystentem w Zakładzie Geografii UP. W 1948 ostatecznie rozstał się z Uniwersytetem i całkowicie poświęcił się muzyce. Został altowiolistą w Filharmonii Poznańskiej, opracowywał równocześnie programy i wygłaszał pogadanki o muzyce. Wznowił współpracę z chórem „Echo”, grywał w swoim kwartecie i pisywał do prasy muzycznej i turystyczno-krajoznawczej, wygłaszał pogadanki radiowe. Debiutował przed szerszą publicznością - do tej pory jego kompozycje znane były niewielkiej garstce słuchaczy - jako kompozytor muzyki poważnej. Na otwarciu wystawy fotograficznej Jana Bułhaka wykonano *Elegię fantastyczną na spalony dwór w Czambrowie*. W 1948 debiutował jako dyrygent w Filharmonii Poznańskiej. W następnych latach pobiera prywatne lekcje u Waleriana Bierdiajewa¹⁴ i Jana Krenza¹⁵. W kwietniu 1952 został skierowany przez Ministra Kultury i Sztuki do Opolo, gdzie razem z asystentem Jerzym Kurczewskim¹⁶ miał zorganizować Filharmonię. W Opolu pozostał do grudnia 1953. Skomponował w tym czasie kilka utworów opartych na folklorze góralskim i ziemi opolskiej, w tym ścieżkę dźwiękową do filmu „Ziemia Odzyskana”. Po powrocie do Poznania w 1954 objął kierownictwo orkiestry Objazdowej przemianowanej później na Państwową Orkiestrę Symfoniczną im. K.Kurpińskiego. W 1954 była to orkiestra - w pełnym tego słowa znaczeniu - objazdowa. Ze swoimi programami objeżdżała wsie i miasteczka Wielkopolski. Jerzy Młodziejowski prowadził z nią cykl audycji szkolnych i uczestniczył czterokrotnie w festiwalu Orkiestr Symfonicznych w Ciechocinku. Nie zaniedbywał też pracy pisarskiej, przygotowując do druku kolejne prace o Tatrach, będące efektem prowadzonych od połowy lat 50-tych badań etnograficznych polskiego Podtatrza. Sporo też komponował, nagrywając swoje utwory z powołaną przez siebie Radiową Orkiestrą Smyczkową. Na początku lat 60-tych trafił do TV, gdzie wygłosił szereg pogadanek o Poznaniu i górach. Prowadził także cykl ogólnopolskich audycji poświęconych prezentacji kompozytorów polskich i obcych. W 1967 we Włoszakowicach zorganizował wraz z prof.Ludwikiem Kurkiewiczem¹⁷. Konkurs Młodych Klamecistów im. K.Kurpińskiego, przekształcony w latach późniejszych w międzynarodowy konkurs muzyków grających na instrumentach dętych drewnianych. Najdłużej jednak trwała współpraca Jerzego Młodziejowskiego z Polskim Radiem, zapoczątkowana jeszcze w 1927 audycją o R.Amundsenie. Później we współpracy z W.Noskowskim przygotowuje cykl - bardzo dobrze ocenianych - audycji słowno-muzycznych transmitowanych przez Warszawę na całą Polskę. W latach 1933-39 wygłasza cykl pogadanek o Tatrach. W 1935 utworzył wraz z J.Bentchem i Stanisławem Strugarkiem¹⁸ kabaret radiowy „Wesoła Poznańska Trójka”, który w 1937 na życzenie dyrekcji Liceum - którego byli nauczy-

¹³ *Ollag II C Woldenberg*, Warszawa 1984, s.5 i nn., Także: J.Młodziejowski: *Woldenberskie muzykowanie*, W: *Ollag II C*, Warszawa 1984, s.282-295.

¹⁴ Walerian Bierdiajew (1885-1956), wybitny dyrygent, profesor AM w Poznaniu, Krakowie, Warszawie. Twórca sukcesów Opery Poznańskiej w latach 1948-54.

¹⁵ Jan Krenz (1926-), dyrygent i kompozytor. W latach 1947-49 dyrygent Filharmonii Poznańskiej i Opery.

¹⁶ Jerzy Kurczewski (1924-1995), dyrygent, kompozytor. Założyciel i w latach 1961-90 dyrygent i kierownik artystyczny Poznańskiego Chóru Chłopięcogo, założyciel i dyrektor (1961-92) Państwowej Szkoły Chóralnej.

¹⁷ Ludwik Kurkiewicz (1906 -), klamecista, profesor Akademii Muzycznej w Warszawie.

¹⁸ Stanisław Strugarek (1911-1965), pisarz, redaktor, aktor radiowy. Twórca popularnej postaci „Wuja Ceśka”

cielami - rozwiązano. W 1945 powrócił do współpracy z redakcją muzyczną Polskiego Radia w Poznaniu kierowaną przez Mariana Obsta¹⁹. W 1970 po zmianie profilu orkiestry objazdowej przeszedł na etat Polskiego Radia, skąd w 1974 odszedł na emeryturę. W sierpniu 1976 po raz ostatni odbył pieszą wędrówkę w Tatrach. 30 sierpnia 1979 po raz ostatni wystąpił ze swoim kwartetem. Od 1980 dyktował żonie swoje pamiętniki. Zmarł 7 maja 1985. Pochowany został na cmentarzu przy ulicy Lutyckiej.

Jako kompozytor był Młodziejowski autorem wielu utworów wokalnych, kameralnych i orkiestrowych. Duże znaczenie mają utwory pedagogiczne szczególnie przeznaczone na instrumenty dęte drewniane. W swoich kompozycjach nawiązywał początkowo do stylistyki lat 30-tych, później do nowszych trendów w muzyce. Bardzo często wykorzystywał muzykę ludową, szczególnie podhalańską, wielkopolską i ziemi opolskiej. Skomponował około 130 utworów.

Jako prelegent wygłosił kilkadziesiąt pogadań o muzyce i górach w PR i TV, w trakcie koncertów, w ramach wykładów Towarzystwa Wiedzy Powszechnej i opublikował na łamach prasy codziennej, muzycznej i turystyczno-krajoznawczej. Ważne miejsce w twórczości pisarskiej Młodziejowskiego zajmują Tatry. Poświęcił im przeszło 150 publikacji w tym 4 książki. Zachowała się także unikatowa licząca około 7.000 klatek kolekcja zdjęć z Tatr i Podhala. Pozostaje jeszcze tylko odpowiedzieć na pytanie - Kim był? Opisując Jego życie, celowo nie wymieniał wszystkich kompozycji, książek, prac naukowych. Pominąłem niektóre fakty, znajomych. Opisałem tylko rzeczy najważniejsze - Jego Pasję. Wskazałem miejsca, w których był, przejął je, przetworzył, nadał nowy kształt, nowe brzmienie. W odhumanizowanym świecie był zapewne jednym z ostatnich humanistów, których zachwyca i interesuje cały świat, każda forma jego istnienia. Dla niego nie było ważne wejście na szczyt. Ważny był każdy metr drogi, każdy spotkany człowiek. Od młodości bał się, że znamuje swoje życie, że nie potrafi wypełnić go ważną treścią. Ważną dla siebie i dla innych. Po latach mógł ze spokojem napisać: „Nie przespałem, nie przepasowałem życia”.

Kilka miesięcy po śmierci kompozytora wdowa, Ewa Młodziejowska, zwróciła się do ówczesnego wicedyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej dr Komela Michałowskiego z prośbą o pomoc w uporządkowaniu spuścizny. W efekcie większa jej część trafiła poprzez zakup i darowiznę do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. W kolejnych latach kolekcja była kilkakrotnie uzupełniana i w chwili obecnej stanowi w miarę kompletny obraz życia i twórczości Jerzego Młodziejowskiego.

Jej podstawę stanowią muzykalia. Do tej pory skatalogowano 125 pozycji. Jak w każdej tego typu kolekcji obok dzieł znanych i przeznaczonych na duże składy znaleźć można kilkustronicowe a nawet kilkutańkowe wprawki kompozytora. Dopiero taki zbiór może być podstawą prac poświęconych problemom warsztatowym kompozytora²⁰. Poza utworami Młodziejowskiego w kolekcji znajduje się kilkanaście kompozycji kompozytorów z Bułgarii, Czech²¹, Słowacji, a także Gruzji i Armenii. Młodziejowski wielokrotnie brał udział w podróżach organizowanych przez Związek Kompozytorów Polskich. W ich trakcie nawiązywał liczne przyjaźnie z muzykami i kompozytorami. Często ofiarowali mu swoje utwory, które wykonywał z prowadzonymi przez siebie zespołami.

Bogata spuścizna znajdująca się w Bibliotece Uniwersyteckiej to nie tylko muzykalia. Stanowią one oczywiście charakterystyczny fragment całości, ale są odzwierciedleniem tylko części działalności Jerzego Młodziejowskiego. Pozostałe materiały można podzielić z grubsza na dwie grupy:

¹⁹ Marian Obst (1911-1982), dyrygent, kompozytor, profesor Akademii Muzycznej w Poznaniu i Gdańsku. Animator życia muzycznego.

²⁰ Na podstawie zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej powstały dwie prace magisterskie poświęcone J. Młodziejowskiemu. Część spuścizny kompozytorskiej znajduje się w BN w Warszawie.

²¹ Andrzej Jazdon: *Muzyczne bohemiana w Bibliotece Uniwersyteckiej UAM*, W: *Biblioteka*, nr 1, s. 93-96;

- materiały związane bezpośrednio z działalnością Jerzego Młodziejowskiego;
- materiały związane z rodziną.

Wśród materiałów związanych bezpośrednio z Jerzym Młodziejowskim najciekawsze są materiały biograficzne powstałe w trakcie pisania pamiętników, które niestety nie trafiły w komplecie do BU²². W spuściznie znajdują się fragmenty brudnopisu, odpisy życiorysu, itp. Pokazną grupę stanowi korespondencja z lat 1939-1985. Są to listy prywatne, pisane przede wszystkim do Ewy Schechtel (późniejszej żony) - najstarsze z nich pochodzą jeszcze z oflagu, a także korespondencja dotycząca działalności naukowej, muzycznej i społecznej. Osobną grupę stanowią rękopisy, maszynopisy odzwierciedlające działalność naukową i pisarską Jerzego Młodziejowskiego. Maszynopisy książek, notatki robione w trakcie pracy, odbitki licznych publikacji.

Zebrane materiały odzwierciedlają szerokie zainteresowania Młodziejowskiego. Od urzędowych pism w sprawie nadania obywatelstwa polskiego, poprzez cenzurki szkolne, pierwsze audycje radiowe, pierwsze artykuły, instrumentacje pieśni renesansowych, korespondencje oflagową, papiery dotyczące powołania orkiestry w Opolu, korespondencję z Związkiem Kompozytorów Polskich, notatki dotyczące geologii Tatr, etnografii Podhala, zbiory ikonograficzne dotyczące Tatr i muzyki, do materiałów zgromadzonych w trakcie organizacji konkursu we Włoszakowicach.

Cennym eksponatem są negatywy, na których Młodziejowski utrwalił fragmenty architektury Podhala, Spiszu. Na tych zdjęciach utrwalony jest świat, którego dzisiaj już nie ma.

Drugą wyróżniającą się grupą są materiały związane z rodziną Młodziejowskiego. Na szczególną uwagę zasługują pamiętniki związane z Nuną Młodziejowską-Szczurkiewiczową. Po tej znakomitej aktorce, pozostały notatki, listy, recenzje i zdjęcia, na których utrwalono sceny z przedstawień w Teatrze Polskim.

Całość spuścizny wymaga jeszcze starannego opracowania. Każda kartka, każde zdjęcie trzeba wziąć do ręki i opisać, nanieść sygnaturę. I tak kartka po kartce, życie Jerzego Młodziejowskiego zostanie sklasyfikowane. I tylko w ten sposób można ocalić tę fascynującą biografię od zapomnienia.

²² Całość pamiętników znajduje się w Bibliotece Raczyńskich.